

แพรวเปียงผู้ไทในบริบทของการจัดการคุณค่าและมูลค่า

ภูวดล ศรีธเรศ¹

Poowadon Sritares¹

บทนำ

ผ้าทอมือมีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา กระทั่งผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของสตรีในกลุ่มน้ำโขงมานานนับศตวรรษ และได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม ผ้าทอมือสะท้อนให้เห็นความเป็นมาในอดีต บอกเล่าการย้ายถิ่นฐาน เป็นบทบันทึกโครงสร้างทางสังคมระบบการค้า รวมถึงเป็นสื่อแสดงความคิดทางนามธรรมซึ่งกลั่นกรองมาจากปรากฏการณ์ที่อยู่รอบตัว เท่าที่สังเกตเห็นกิจกรรมการทอผ้าพื้นเมืองส่วนใหญ่จะดำเนินโดยสตรีเป็นสำคัญนับตั้งแต่การเตรียมเส้นใย การสร้างเทคนิค การออกแบบลวดลาย และท้ายที่สุดคือขั้นตอนการถักทอเป็นแพรวพรรณ ในขณะที่บุรุษจะเป็นฝ่ายสนับสนุนให้กิจกรรมการทอผ้าดำเนินไปได้ด้วยดี กล่าวคือบุรุษจะมีหน้าที่ในการสร้างและซ่อมแซมอุปกรณ์ในการทอ รวมถึงการช่วยปลูกและดูแลรักษาพืชพรรณที่เนื่องในการทอผ้า ไม่ว่าจะเป็น ต้นหม่อน ต้นฝ้าย ต้นคราม ฯลฯ จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดจึงอนุมานได้ว่ากระบวนการทอผ้าเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะที่สะท้อนความศรัทธาของบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งบุรุษและสตรีได้อย่างชัดเจน

แพรวเปียงผู้ไทในบริบทการจัดการคุณค่า

ภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ใหญ่คิดเป็นสัดส่วน 1 ใน 3 ของขนาดพื้นที่ทั้งหมดของประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นภูมิภาคที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศ ความกว้างใหญ่ไพศาลของพื้นที่ดังกล่าวยังผลให้ภาคอีสานมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาศัยอยู่รวมกันอย่างหลากหลายตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ซึ่งสามารถจำแนกเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ตามแต่ละพื้นที่ได้อย่างคร่าวๆ ดังนี้ ผู้ไทไล่แสก กะเลิง ข่า โย้ยย่อ

¹ อาจารย์ สาขาการจัดการทางวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
¹ Lecture, Cultural Management Major, Faculty of Humanities and Social Sciences, Kalasin University

พวนกุย ไทดำ บลู และบนาลา ซึ่งกลุ่มชนต่างๆ ดังที่กล่าวมานี้ต่างมีภาษา วัฒนธรรม ขนบประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตในรูปแบบเฉพาะตัว ที่ล้วนแต่สื่อถึงเอกลักษณ์ ในแต่ละกลุ่มชนอย่างเด่นชัด (ทศนีย์ บัวระกา, 2545) กล่าวถึงชาวผู้ไท ในอดีตนั้น เคยเป็นกลุ่มชนที่มีอาณาจักรอันรุ่งโรจน์ของตนเองในดินแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง และส่วนใหญ่แล้วจะถูกกวาดต้อนเข้ามาสู่ภาคอีสานของประเทศไทยในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2526) และ สมิตร์ ปิตพิพัฒน์, (2534) ได้กล่าวถึงชาวผู้ไทไว้ว่า ชาวผู้ไท ส่วนใหญ่จะมีภูมิลำเนาอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย อันได้แก่บริเวณมณฑลเสฉวน สุนหน่า ทางตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน และในลำดับถัดมาได้อพยพเข้าสู่ดินแดน ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยหัวหน้าชื่อท้าวกล้าได้นำชาวผู้ไท ประมาณหนึ่งหมื่นคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บริเวณเมืองวัง เมืองคำเกิด และเมืองคำม่วน ฯลฯ และในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยเคยยกทัพไปตีเมืองลาวล้านช้างและ ได้กวาดต้อนชาวผู้ไทเข้ามาในประเทศไทยครั้งหนึ่งแล้ว ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเจ้านูวงศ์เป็นกบฏ พระองค์ทรงโปรดฯ ให้ ยกทัพไปปราบกบฏเจ้านูวงศ์เวียงจันทน์ และเมื่อปราบกบฏราบคาบแล้ว กองทัพไทย ได้กวาดต้อนครอบครัวชาวผู้ไทเมืองวัง เมืองคำเกิดและเมืองคำม่วน ช้ามแม่น้ำโขง เข้ามาสู่ฝั่งไทย เพื่อเป็นการตัดกำลังของฝ่ายลาว และโปรดฯ ให้ตั้งบ้านเรือนทำมาหากิน ในท้องถิ่นต่างๆ ในประเทศไทย

กล่าวโดยสรุปการอพยพเข้ามาในดินแดนประเทศไทยของชาวผู้ไทนั้น อาจสรุป เป็นครั้งใหญ่ๆ ได้ 2 ครั้งดังนี้

1. ในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยได้ยกกองทัพไปตีเมืองลาวล้านช้าง แล้วกวาดต้อนชาวผู้ไทมาอยู่แถบภาคกลางของ ประเทศไทย คือ จังหวัดเพชรบุรี เป็นการทดแทนคนไทยที่ถูกพม่ากวาดต้อนไปเมื่อคราว เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2

2. ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ยกกองทัพ ไปทำสงครามกับเจ้านูวงศ์ เมื่อสงครามสงบราบคาบแล้วได้กวาดต้อนครอบครัว ชาวผู้ไทจากเมืองวัง เมืองคำเกิด เมืองคำม่วน เมืองมหาชัยกองแก้ว ให้มาอยู่ใน

ภาคอีสานของประเทศไทย โดยให้อยู่ที่เขตจังหวัดกาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนม และ มุกดาหาร ซึ่งโปรดฯ ให้ตั้งขึ้นเป็นบ้านเมืองปกครองกันต่อมา เช่น เมืองนครพนม เมืองกุศลินารายณ์ (อำเภอกุศลินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์) เมืองคำชะอี (อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร) และเมืองพรรณานิคม (อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร) นอกจากนี้จะกระจายทั่วไปใน 4 จังหวัด ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ชาวผู้ไทยังมีถิ่นพำนัก กระจายกันอยู่บ้างประปรายที่จังหวัดอำนาจเจริญ อุบลราชธานี ยโสธร ร้อยเอ็ด และ อุดรธานี

จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดหนึ่งของภาคอีสานที่มีชาวผู้ไทอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นกระจายตัวอยู่ในหลายอำเภอ คือ อำเภอเขาวง อำเภอนาคู อำเภอคำม่วง อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอกุศลินารายณ์ อำเภอสมเด็จ และอำเภอสามชัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์นั้นประชากรทั้งหมดเป็นชาวผู้ไทที่ยังคงดำรงรักษาทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเองไว้ได้อย่างเหนียวแน่นตราบนานปัจจุบัน (ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2530)

กล่าวถึงประวัติการตั้งชุมชนชาวผู้ไทบ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ย้อนไปเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2400 บรรพบุรุษของชาวบ้านโพน ซึ่งเป็นชาวผู้ไทที่ได้ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองวัง (บ้านนายม จดสุขเมืองวัง เมืองวิไลบุรี แขวงสะหวันนะเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) มาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในประเทศไทย ครั้งแรกในพื้นที่อำเภอกุศตบุง จังหวัดสกลนคร ก่อนที่จะอพยพเคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐานครั้งใหม่ ณ บริเวณริมหนองน้ำที่มีชื่อว่าหนองจอกอยู่ห่างจากบ้านโพนในปัจจุบันไปทางทิศตะวันตกประมาณ 2 กิโลเมตร จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2410 สถานที่ตั้งบ้านเรือนอยู่มาแต่แรกนั้นคับแคบล่งพื้นที่ไม่เพียงพอต่อการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และการทำเกษตรกรรม บรรพบุรุษชาวผู้ไทบางกลุ่มจึงได้ขยับย้ายมาสร้างบ้านเรือนแห่งใหม่ โดยมาสร้างบ้านเรือนอยู่ทางทิศตะวันออกของพื้นที่เก่าซึ่งก็คือพื้นที่บ้านโพน ในปัจจุบันนี้ โดยเรียกพื้นที่แห่งใหม่นี้ว่าบ้านโพนใหม่ตามสภาพภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นเนินกว้างใหญ่ที่อยู่ใกล้กับหนองน้ำ ในระยะแรกนั้นชาวบ้านได้แต่งตั้งให้ขุนเฒ่าบริหารเป็นผู้ใหญ่บ้านพร้อมกันนั้นชาวบ้านที่บ้านโพนใหม่ได้ร่วมมือกันสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในทางพุทธศาสนา และเป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลานซึ่งก็คือวัดโพธิ์ชัยในปัจจุบัน (นางเพ็ญ วาระหา, สัมภาษณ์)

นอกจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของชาวผู้ไทบ้านโพนแล้ว สตรีชาวผู้ไทที่นี้ยังได้ยึดอาชีพการทอผ้าแพรวาเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งผ้าแพรวาดังกล่าวนี้นับเป็นงานหัตถศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มชนชาวผู้ไทเท่านั้น (ปราณี กล้าส้ม, 2534)

ผ้าแพรวาคือผ้าสไบเฉียงของสตรีชาวผู้ไท แต่เดิมมีความยาวตลอดผืนผ้าประมาณ 1 วา (1.5 เมตร) ความกว้างมีหลากหลายขนาดตั้งแต่ประมาณ 30 เซนติเมตรเรื่อยไปกระทั่งถึงกว่า 90 เซนติเมตร ตามขนาดความกว้างของพื้ที่ทอ (พื้ 10 - 12 หลบ) ลักษณะเด่นของผ้าไหมแพรวาอยู่ที่ลวดลายและกรรมวิธีการทอ คือจะมีลายหลักที่เรียกว่า “ลายใหญ่” ซึ่งผ้าแพรวาในอดีตนั้นจะทอลายหลักที่อยู่ตรงกึ่งกลางของผืนผ้าให้มีขนาดใหญ่ที่สุดและวิจิตรบรรจงที่สุดเรียกว่า “ท้องผ้า” ต่อด้วยลายคั่นกลางระหว่างลายหลักเรียกว่า “ลายดอกอ้อมคั่นลาย” ก่อนจะถึงเชิงผ้าซึ่งทอที่จะทอเป็นข้อขึ้นเรียกว่า “ลายดอกข้อปลายเชิง” ในขณะที่ยกหว่างดอกอ้อมคั่นลายและลายหลักก็จะทอลาย “งูลอย 3 ไม้, งูลอย 5 ไม้” อันมีลักษณะเป็นเส้นหยักแลดูประหนึ่งอาการของงูที่กำลังล่อนน้ำ

ภาพประกอบที่ 1 (ซ้าย) ดอกข้อปลายเชิง, งูลอย 3 ไม้, ดอกอ้อมคั่นลาย เรียงลำดับจากบนลงล่าง และ ลายใหญ่ (ขวา) ผ้าแพรวาโบราณที่ปรากฏ “ท้องผ้า” ลายใหญ่ที่อยู่ด้านบนสุด

ผ้าแพรวาแต่ดั้งเดิมนั้นจะใช้ฝ้ายแดงยอ (เส้นฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองย้อมด้วย รากยอป่าให้เป็นสีแดงเข้ม) เป็นเส้นยืนและเส้นพุ่งปกติ ส่วนลวดลายที่เกิดการเพิ่มเส้น พุ่งพิเศษเข้าไปนั้นจะสอดประสานกันขึ้นมาจากไหมน้อยสีขาว สีเหลือง (สีเข) สีเขียว หัวเป็ด (สีลิ่ว) สีน้ำเงินครามเข้ม (สีแหล่) และสีดำย้อมมะเกลือซึ่งในผืนเดียวกัน อาจจะสอดประสานลวดลายหลักที่มากกว่า 5 ลายขึ้นไป เท่าที่ปรากฏในหนึ่งผืน ปรากฏหลายหลักมากที่สุดคือ 12 ลายหากแต่ในปัจจุบันนี้ได้ปรับเปลี่ยนสีเส้นและ โครงสร้างของลวดลายไปตามความต้องการของท้องตลาดจึงส่งผลให้มีสีสันทากหลาย มากยิ่งขึ้น ทว่าลวดลายก็ยังยึดถือตามจารีตแบบแผนโบราณ

ในส่วนของกรรมวิธีการทอนั้นผ้าแพรวาจัดอยู่ในประเภทผ้าที่ถักทอขึ้นด้วยวิธี การเก็บขิดหากแต่เป็น “ขิดสลับสีหรือการเกาะ (Supplementary Weave)” ซึ่ง ก็คือการสะกิดไหมเส้นยืนให้มิจังหวะขึ้นลงตามความต้องการจนเกิดเป็นลวดลายบน ผืนผ้า ดังนั้นลวดลายที่เกิดจากกรรมวิธีนี้จะแลดูนูนเด่นขึ้นมาอย่างชัดเจนผ้าแพรวา มีการสลับสีเส้นพุ่งพิเศษอย่างวิจิตรแพรวพราวแตกต่างจากผ้าขิดโดยทั่วไป กล่าวให้ ง่ายผ้าแพรวาก็คือผ้าที่มีลวดลายแลประหนึ่งผ้าปักแต่เป็นการปักผ้าที่ต้องทำไปพร้อม กับการทอนั่นเอง

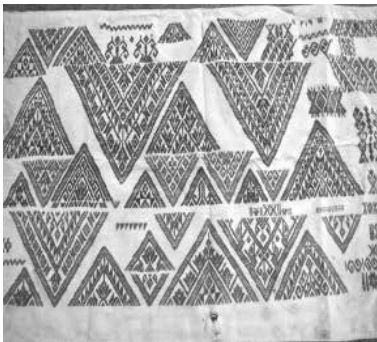
ภาพประกอบที่ 2 ผ้าแพรวาจัดอยู่ในประเภทผ้าที่ถักทอขึ้นด้วยวิธีการเก็บขิดหากแต่ เป็น “ขิดสลับสีหรือการเกาะ (Supplementary Weave)”

สำหรับลวดลายของผ้าแพรวาทั้งหมดนั้นเป็นลวดลายที่สืบทอดมาจากโบราณ ซึ่งเป็นลวดลายที่เกิดจากการผูกลายจากแม่ลายหลักที่มีจำนวนกว่า 60 ลาย ผนวกเข้ากับจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของช่างผู้ทอ ซึ่งแม่ลายที่ว่านั้นสตรีชาวผู้ไทบ้านโนนจะได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นแม่ ย่า ยาย หรือญาติผู้พี่ที่เป็นสตรี ผ่านทางผืนผ้าฝ้ายพื้นขาวผืนเล็กที่ทอลายเป็นลายขิดสีน้ำเงินเข้มหรือสีดำ เรียกว่า “ผ้าแส่ว” ซึ่งทุกๆ บ้านจะมีผ้าแส่วเป็นตำราให้ศึกษาและสืบทอดองค์ความรู้เรื่องลายหลักของผ้าไหมแพรวา ผ้าแส่วจึงเป็นภูมิปัญญาในการสืบทอดองค์ความรู้ที่สำคัญ ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์เชิงศิลปะของชาวผู้ไทบ้านโนนได้ดียิ่ง (แก้วตา จันทรานุสรณ์, ใน สำรวย ไย่น้อยรวบรวม, 2546)

คำว่า “ผ้าแส่ว” นี้เป็นคำภาษาโบราณที่ปรากฏในวรรณกรรมแถบลุ่มแม่น้ำโขง เรื่อง “ผญาคำกองสอนไพร่” ในบทที่เรียกว่า “บันเวยิกในเฮือน” (การงานภายในบ้าน)

แม่ญิง	ให้เฮียนความฮู้	ขิดลายตำหูก	แท่นอ
	เฮียนเลี้ยงม้อน	ทอผ้าตำไหม	
	ตัดเสื่อผ้า	เฮียนหยิบปักแส่ว	
	ทั้งย้อมไหมทุกฝ้าย	เฮียนเอ้แต่งสี	เจ้าเอย

(ผญาคำกองสอนไพร่, บันเวยิกในเฮือน)

ภาพประกอบที่ 3 ผ้าแส่วหรือผ้าแม่ลายสำหรับเป็นต้นแบบของการประดิษฐ์ลวดลายผ้าแพรวา

ความหมายของผญาบทนี้ก็คือ เกิดเป็นลูกผู้หญิงต้องเรียนความรู้เกี่ยวกับการเก็บขิดและทอผ้า เรียนรู้การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม เรียนการตัดเย็บเสื้อผ้า เรียนการเย็บปักผ้าแล้ว (ผ้าแม่ลาย) เรียนการย้อมเส้นไหม ย้อมเส้นฝ้าย และมัดหมี่ ผญาบทดังกล่าวซึ่งสัมพันธ์กับคุณค่าผ้าแล้วของชาวผู้ไทบ้านโนน สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผ้าแล้วแสดงความหมายเชิงบทบาทหน้าที่ของสตรีชาวผู้ไทบ้านโนน ได้อย่างเด่นชัด เพราะการทอผ้าเป็นระบบการเรียนรู้เชิงคุณค่าของความเป็นสตรีที่มีความรับผิดชอบต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัว รวมถึงการสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง

ในขณะเดียวกันตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันสตรีชาวผู้ไทบ้านโนนก็ยังยึดมั่นใน “ผญา” หรือสุภาษิตคำสอนอยู่บทหนึ่งซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับผ้าไหมแพรวาอย่างเหนียวแน่น นั่นก็คือบทที่กล่าวเป็นศัพท์สำเนียงแบบผู้ไทว่า “ตำหมีทันเป็นแจ ตำแพรมิทันเป็นผ้าต้อน เล้งม่อนมิทันฮู้โตลกโดนอน อย่าห้าวอนเอาไผ” ผญาหรือสุภาษิตนี้มีความหมายตามตัวว่า “ถ้าปลูกหม่อนเลี้ยงไหมไม่ได้ ทอผ้ายังไม่เป็นก็อย่าเพิ่งเอาผ้า” (คำสอน สรรพทาง, สัมภาษณ์)

อนึ่ง จากการวิจัยในชุดโครงการวิจัยผู้ไทศึกษาที่ดำเนินการโดยสถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ทำให้ทราบว่าแพรวาที่มีลักษณะเป็นผ้าที่สร้างลวดลายด้วยเทคนิคขิดสลับสีหรือการเกาะ (Supplementary Weave) นั้นไม่ใช่ปรากฏแต่เพียงในชุมชนชาวผู้ไทบ้านโนน ตำบลโนน อำเภอดงคำมวง จังหวัดกาฬสินธุ์เท่านั้น แต่ยังปรากฏในชุมชนชาวผู้ไทในหลายพื้นที่ในแถบเทือกเขาภูพานทางด้านใต้ อันประกอบไปด้วย ชุมชนชาวผู้ไทในเขตอำเภอสมเด็จ อำเภอดงคำมวง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ชุมชนชาวผู้ไทอำเภอดงสามหมอ อำเภอสรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี

ภาพประกอบที่ 4 ผ้าแพรวาที่ทอด้วยฝ้ายแดงยอ (ซ้าย) ผ้าแพรวาจากบ้านดงแหลม ตำบลดงแหลม อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาพสนธิ์ (ขวา) ผ้าแพรวาจากบ้านนาโยง ตำบลนาโยง อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี

ในขณะที่ชุมชนชาวผู้ไทในเขตจังหวัดมุกดาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูงก็ปรากฏผ้าแพรวเบี่ยงหรือผ้าสไบสำหรับสตรีที่มีอัตลักษณ์อันแสดงฝีมือทางเชิงช่างเรียกในภาษาถิ่นผู้ไทว่า “ผ้าแพรวเก็บ” ซึ่งคำว่าเก็บในที่นี้หมายถึงว่า “การเก็บขีด” (Weft Brocade) นั่นก็คือการสะกิดเส้นยืนให้ขึ้น-ลงเป็นจังหวะตามลวดลายที่ต้องการ จากนั้นจึงพุ่งกระสวยเส้นพุ่งพิเศษไปตามจังหวะของการขึ้น-ลงนั้นไปตลอดหน้าผ้า ดังนั้นลวดลายที่ปรากฏจะเลดูนเด่นขึ้นมาจากเนื้อผ้า เทคนิคการเก็บขีดนี้จะคล้ายกับการจกหรือการเกาะมาก หากแต่มีความแตกต่างตรงที่ผ้าที่สร้างลวดลายด้วยเทคนิคขีดจะให้สีได้ไม่เกิน 2 สี คือสีของพื้นผ้าและสีของลายผ้าเท่านั้น ทว่าผ้าที่สร้างลวดลายด้วยการจกหรือการเกาะจะสามารถให้สีได้มากมายตามความต้องการของช่างทอ

ภาพประกอบที่ 5 (ซ้าย) นางมอนแก้ว จันทะสาโร สตรีชาวผู้ไทบ้านคำพอก ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ในชุดแต่งกายแบบพิธีการ (ขวา) ผ้าแพรร่เก็บอัตลักษณ์ของสตรีชาวผู้ไท ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ในอดีตนั้นผ้าแพรร่เก็บมีทั้งที่ถักทอจากเส้นฝ้ายล้วน เส้นไหมล้วน และฝ้ายแถมไหม หากแต่เป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่ในปัจจุบันผ้าแพรร่เก็บมีเฉพาะที่ถักทอจากเส้นใยสังเคราะห์จากโรงงานเท่านั้น ลักษณะเฉพาะตัวของผ้าแพรร่เก็บชาวผู้ไท ตำบลโนนยางก็คือเรื่องของโครงสร้างลวดลายและลายละเอียดของลวดลายกล่าวถึงโครงสร้างของลวดลายผ้าแพรร่เก็บผืนหนึ่งๆ นั้นจะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ส่วนคือ

1. ยอย หมายถึง ชายครุยที่อยู่เชิงผ้าทั้ง 2 ด้านปรากฏทั้งที่เป็นเส้นยืนแล้วเว้นช่วงไม่ทอเป็นผืนผ้าพอทอสำเร็จเป็นผืนผ้าแล้วจึงตีเกลียวเข้าด้วยกัน และที่เป็นไหมหรือฝ้ายเส้นพิเศษแทรกเข้าไปหลังจากที่ทอสำเร็จเป็นผืนผ้าแล้ว ซึ่งลักษณะหลังนี้จะเป็นชายครุยที่มีหลากหลายแตกต่างจากลักษณะแรกที่เป็นชายเพียงครุยเดียว

2. ซ่อหมายถึง ลวดลายที่เป็นข้อขึ้นที่ปรากฏอยู่ ณ เชิงผ้าทั้ง 2 ด้าน เท่าที่ปรากฏนิยमतอด้วยไหมหรือฝ้ายสีขาวเท่านั้นเท่าที่ปรากฏนิยमतอลายนาคซึ่งจะเรียกว่า “ซ่อหัวนาค”

3. ดอกอ้อม หมายถึง ลายคั่นกลางระหว่างดอกใหญ่หรือลายใหญ่ในแต่ละช่วง นิยमतอด้วยไหมหรือฝ้ายหลากสีไม่เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นสีใดสีหนึ่งเท่านั้น มีชื่อเรียกลายต่างๆ ดังนี้ จุลอย ดอกแก้ว ขอก่าย ขอนอน ขอท้องป่อง ดอกผักแว่น เป็นต้น

4. ดอกใหญ่ หมายถึง ลายขนาดใหญ่บนผืนผ้าแพรเก็บทั้ง ๒ ผัง โดยที่มีท้องผ้าคั่น ณ จุดกึ่งกลางของผืนผ้า นิยमतอด้วยไหมหรือฝ้ายหลากสีไม่เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นสีใดสีหนึ่งเท่านั้น มีชื่อเรียกลายที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น กาบแบด นาคกันต์ ซ่อตีนพาน หอผาสาท พันมหา ใบบุนห่วน ดอกกระบวน เป็นต้น

5. ท้องผ้า หมายถึง ลวดลายขนาดใหญ่ที่สุดที่ปรากฏ ณ ผืนผ้าแพรเก็บและปรากฏ ณ จุดกึ่งกลางของผ้าแพรเก็บเสมอ เท่าที่ปรากฏจะนิยमतอด้วยไหมหรือฝ้ายสีเหลืองเพียงเท่านั้น และมีชื่อเรียกลายที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น นาคไต่เคอ ดอกดาว ไต่เคอฮังผึ่ง ขอไต่เคอใบบุนไต่เคอ เป็นต้น ผ้าแพรเก็บนี้มีประโยชน์ใช้สอยที่สำคัญคือ ใช้จะประกอบในชุดพิธีการของสตรีชาวผู้ไทเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นชุดในพิธีกรรมเอ็ดปะซู (แต่งงาน) ชุดในพิธีกรรมเหยา (ทั้งเหยารักษาอาการเจ็บป่วยและการเหยาเลี้ยงผีประจำปี) ชุดสำหรับเทศกาลบุญบั้งไฟ และชุดสำหรับงานจุลกฐิน เป็นต้น (มอนแก้ว จันทะสาโร และใบสอน เลธนู, สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 6 (ซ้าย) ผ้าแพรเก็บของชาวผู้ไทตำบลโนนยางฯ ที่มีองค์ประกอบของลวดลายประกอบไปด้วย ลายซ่อ, ดอกอ้อม, ลายใหญ่ และท้องผ้า เรียงลำดับจากล่างขึ้นบน (ขวา) ลายซ่อหัวนาคลายที่ถือเป็นอัตลักษณ์สำคัญของผ้าแพรเก็บชาวผู้ไทตำบลโนนยางฯ (ลายสีขาวพื้นแดง)

กล่าวถึงชุมชนชาวผู้ไทที่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่าเป็นบรรพบุรุษของชาวผู้ไทส่วนใหญ่ในประเทศไทย นั่นก็คือชาวผู้ไทที่อาศัยอยู่ในแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สุเทพ ไชยจันทร์, 2556) ก็ปรากฏผ้าแพรเฉียงหรือผ้าสไบสำหรับสตรีซึ่งในบทความนี้ศึกษาเฉพาะในชุมชนชาวผู้ไทบ้านเซโปน (เก่า) และบ้านเมืองจัน เมืองเซโปน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งผ้าแพรเฉียงหรือผ้าสไบนั้นเรียกในภาษาถิ่นผู้ไทในพื้นที่ดังกล่าวว่า “แพรวา” ผ้าแพรวาชาวผู้ไทเมืองเซโปนมีอัตลักษณ์คล้ายคลึงกับผ้าแพรเก็บของชาวผู้ไทตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหารมากแต่รายละเอียดบางประการที่แตกต่างกัน กล่าวคือสร้างลวดลายด้วยเทคนิคขิด(Weft Brocade) และมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ส่วนคือ

1. ยอย หมายถึง ชายครุยที่อยู่เชิงผ้าทั้ง 2 ด้านปรากฏเฉพาะการแทรกไหมหรือฝ้ายเส้นพิเศษแทรกเข้าไปหลังจากที่ทอสำเร็จเป็นผืนผ้าแล้ว ซึ่งลักษณะหลังนี้จะเป็นชายครุยที่มีหลากหลาย
2. ซ่อ หมายถึง ลวดลายที่เป็นข้อขึ้นที่ปรากฏอยู่ ณ เชิงผ้าทั้ง 2 ด้าน เท่าที่ปรากฏนิยมทอด้วยไหมหรือฝ้ายสีเหลืองเท่านั้นและนิยมทอลายนาค
3. ดอกอ้อม หมายถึง ลายคั่นกลางระหว่างดอกใหญ่หรือลายใหญ่ในแต่ละช่วงนิยมทอด้วยไหมหรือฝ้ายหลากสีไม่เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นสีใดสีหนึ่งเท่านั้น
4. ดอกใหญ่ หมายถึง ลายขนาดใหญ่บนผืนผ้าแพรเก็บทั้ง 2 ผืน โดยที่มีท้องผ้าคั่น ณ จุดกึ่งกลางของผืนผ้า นิยมทอด้วยไหมหรือฝ้ายหลากสีไม่เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นสีใดสีหนึ่งเท่านั้น
5. ท้องผ้า หมายถึง ลวดลายขนาดใหญ่ที่สุดที่ปรากฏ ณ ผืนผ้าแพรเก็บ และปรากฏ ณ จุดกึ่งกลางของผ้าแพรเก็บเสมอ เท่าที่ปรากฏจะนิยมทอด้วยไหมหรือฝ้ายสีเหลืองเพียงเท่านั้น (บัวลี พันทะมาต และ แปง พันทะมาต, สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 7 (ซ้าย) ผ้าแพรวาของชาวผู้ไทบ้านเมืองจัน เมืองเซโปน แขวงสะหวัน
นะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่มีองค์ประกอบ
สำคัญคือ ท้องผ้า, ดอกอ้อ, ลายใหญ่ และปลายเชิง เรียงลำดับ
จากบนลงล่าง (ขวา) ชายครุยและซ่อลายซ่อปลายเชิง

จากข้อมูลเกี่ยวกับผ้าแพรวาหรือผ้าสไบสำหรับสตรีชาวผู้ไทอันประกอบ
ไปด้วยผ้าแพรวาของชาวผู้ไทในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดอุดรธานี ผ้าแพรวาเก็บ
ของชาวผู้ไทตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร รวมถึงผ้าแพรวาของ
ชาวผู้ไทเมืองเซโปน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวสามารถ
สรุปให้เห็นคุณค่าของผ้าแพรวาของในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. คุณค่าของการเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ ผ้าแพรวาเป็นผลงาน
การรังสรรค์ที่งดงามมีคุณค่าเพราะมีที่มาจากจิตวิญญาณของผู้สร้างสรรค์ เป็น
องค์ความรู้ที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีได้หยุดนิ่งอยู่กับ
อดีตแต่ทว่าปรับเปลี่ยนตัวเองให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมที่แปรเปลี่ยนไป
(จะขอกกล่าวถึงในลำดับถัดไป)

2. คุณค่าของการเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมและบทบันทึกประวัติศาสตร์
กล่าวคือ ลวดลายของผ้าแพรวาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าแพรวาของชาวผู้ไทในจังหวัด

กาฬสินธุ์และจังหวัดอุดรธานี ล้วนแล้วแต่เป็นลวดลายที่สืบทอดผ่านผืนผ้าที่เรียกว่า “ผ้าแส่ว” ซึ่งสืบทอดมานานนับร้อยปี ดังนั้นผ้าแส่วและลวดลายของผ้าแพรวา จึงถือเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถใช้เป็นหลักฐานในการสืบค้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชาวผู้ไทได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งทัศนะนี้มีที่มาจากแนวคิดที่ว่า ผ้าเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและมีคุณค่าเทียบเท่ากับหลักฐานประเภทอื่นๆ ที่สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลเพื่อการศึกษาถึงพัฒนาการของชุมชน สังคม วิถีชีวิต ตลอดจนภาพสะท้อนทางภูมิปัญญาของกลุ่มชนที่ถักทอมันขึ้นมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Maxwell, 1990) ซึ่งแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ผ้าทอมือซึ่งเป็นฝีมือการรังสรรค์ของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งสามารถสะท้อนเรื่องราวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นแล้วยังสะท้อนให้เห็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่แวดล้อมกลุ่มชนนั้นๆ อยู่โดยสามารถพิจารณาได้จากวัตถุดิบที่นำมาถักทอ ลวดลายซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ปรากฏบนผืนผ้าก็สามารถนำมาพิจารณาให้ทราบถึงคติความเชื่อที่สืบทอดกันมา ส่วนเทคนิคที่ถักทอก็สามารถทำให้เราเข้าใจพัฒนาการทางเทคโนโลยีของกลุ่มชนนั้นๆ ได้ เหนืออื่นใดนักมานุษยวิทยาทั้งจากในอดีตมาจนถึงปัจจุบันยังใช้ผ้าทอมือเป็นเครื่องสังเกตการแบ่งหน้าที่ของบุคคลในสังคมได้ด้วย เนื่องมาจากว่าผ้าทอมือตามภูมิภาคต่างๆ ของโลกส่วนใหญ่แล้วผู้หญิงจะเป็นผู้ถักทอ

3. คุณค่าทางด้านโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม กล่าวคือ เมื่อพิจารณาตามกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีทางมานุษยวิทยาที่ว่าด้วยเรื่องโครงสร้างและหน้าที่ ก็จะได้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า กระบวนการทอผ้าแพรวาแบ่งเป็นทั้ง 3 พื้นที่ที่น่าสนใจ ถือเป็นการสร้างสรรค์งานหัตถศิลป์ที่มีลักษณะเฉพาะตนอย่างหนึ่ง จากการศึกษาของนักมานุษยวิทยาที่ศึกษากระบวนการทอผ้า หรือผืนผ้าที่ผลิตขึ้นโดยชาวพื้นเมืองหลายแห่งพบว่าผ้าทอมือเป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่สตรีชาวทอได้ถ่ายทอดพฤติกรรม การและความรู้สึกนึกคิดของตนลงไปอันเกิดจากสัมผัสและถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ จึงทำให้ดูเหมือนว่าผ้าทอพื้นบ้านเป็นการนำเสนอความใฝ่ฝันหรือจินตนาการทางสังคม (Social Fantasy) รวบรวมไว้ในผืนผ้าทอนั่นเอง (Fraser, 1991)

แพรวเบี่ยงผู้ไทในบริบทการจัดการมูลค่า

ภาพประกอบที่ 8 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประทับท่ามกลางชาวผู้ไท บ้านโพน โดยมี นางคำใหม่ โยคะสิงห์ นั่งอยู่แทบพระบาท ทรงฉาย ณ วัดป่ารังสีปาลิวัน เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2525

กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญอันสะท้อนให้เห็นถึงการนำเอาผ้าทอพื้นบ้านมาสร้างให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโพน ตำบลโพน อำเภอก้ามวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ก็คือการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทุกพระองค์เสด็จแปรพระราชฐานมายังพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร และเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ณ ที่ว่าการอำเภอก้ามวง จังหวัดกาฬสินธุ์ในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2520 ครั้งนั้นราษฎรชาวผู้ไทบ้านโพนได้ไปเข้าเฝ้ารับเสด็จ ด้วยและได้จัดแม่เฒ่าชาวผู้ไท 9 ท่านที่นำโดยนางคำใหม่ โยคะสิงห์ (สตรีชาวลาวที่ย้ายติดตามสามีมาปฏิบัติราชการ ณ โรงเรียนชุมชนโพน) แต่งชุดพื้นเมืองผู้ไทคือถุงขึ้นไหมมัดหมี่พื้นดำ สวมเสื้อแถบสีดำมีสไบเสื้อ

เป็นผ้าลายขิดสีแดง ติดกระดุมเงิน และห่มผ้าแพรวาทับ ซึ่งแม่เฒ่าชาวผู้ไททั้ง 9 ท่านได้ไปถวายหมอนขิด 9 ใบ (หมอนโกน) แต่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในครั้งนั้นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพอพระราชหฤทัย แม่เฒ่าชาวผู้ไททั้ง 9 ท่านนั้นมาก ถึงขนาดที่ทรงหยุดตรงหน้าแม่เฒ่าทั้ง ๙ ท่านนั้น และทรงมีพระราชปฏิสันถารด้วยว่า “ผ้าอะไร สวย อยากได้ จะทอให้ฉันได้ไหม” แม่เฒ่าชาวผู้ไททั้ง 9 ท่าน ได้ช่วยกันตอบว่า “ผ้าแพรวาเจ้าค่ะ ถ้าพระราชินีอยากได้ ก็จะช่วยกันทอให้เจ้าค่ะ”

ในเช้าวันรุ่งขึ้นคือวันที่ 20 พฤศจิกายน 2520 ราชเลขาการในพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในขณะนั้นคือท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ ณ อยุธยา ก็เดินทางมาที่บ้านโพนตามพระราชเสาวนีย์ และได้นำเส้นไหมดิบพระราชทาน จำนวน 6 กิโลกรัมมาด้วย เพื่อให้สตรีชาวผู้ไทบ้านโพนช่วยกันทอผ้าแพรวาถวายตามพระราชประสงค์ โดยได้แต่งตั้งให้นางคำใหม่ โยคะสิงห์เป็นหัวหน้ารวบรวมสตรีชาวผู้ไท บ้านโพนถวายงานตามพระราชประสงค์ จุดนี้ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการส่งเสริมการทอผ้าไหมแพรวาในระยะแรกและในระหว่างก่อนการทอผ้าไหมแพรวานั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นางคำใหม่ โยคะสิงห์, นางคำสอน สรทอง และนางเฟื่อน วาระหา ราษฎรชาวผู้ไทบ้านโพน ไปเรียนการย้อมสีเส้นไหม ณ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (กล้วนน้ำไท) เพื่อคุณภาพการย้อมเส้นไหมให้มีสีสันทึบสวยสดและลดปัญหาเส้นไหมสีตก เมื่อกลับมาที่บ้านโพนแล้วนางคำใหม่ โยคะสิงห์ และคณะก็ได้มาย้อมสีเส้นไหมทั้ง 6 กิโลกรัมนั้นก่อนที่จะช่วยกันทอเป็นผ้าแพรวาเพื่อทูลเกล้าฯ ถวาย

จากเส้นไหมพระราชทาน 6 กิโลกรัมผนวกกับระยะเวลาอีกหลายเดือน สตรีชาวผู้ไทบ้านโพนจำนวน 36 คน ได้ช่วยกันทอเป็นผ้าสไบ (ขนาดความหน้ากว้าง พิม 12 หลบ หรือประมาณ 40 เซนติเมตร) เป็นผ้าสไบแพรวางดงามพื้นสีแดงครึ่งตามอย่างโบราณ สอดสลับลวดลายสีเหลืองเข้ เขียวหัวเปิด สีขาว และสีด้ามะเกลือ และได้เป็นผ้าแพรวารูปแบบโบราณถึง 16 ผืน ต่อมาก็มีโอกาสนำไปทูลเกล้าฯ ถวาย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ก่อนที่จะไปทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถนั้น นางคำใหม่ โยคะสิงห์ ได้มีโทรเลขแจ้งแก่ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์

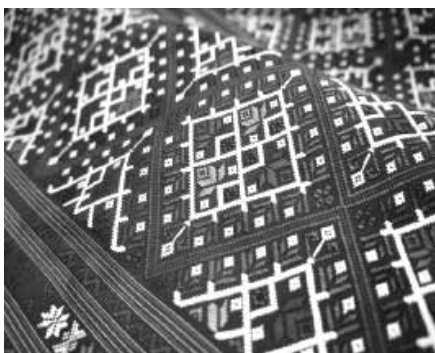
ณ อยุธยา ราชเลขาธุการในพระองค์ในขณะนั้น และท่านผู้หญิงฯ ก็ได้กราบบังคมทูล พระกรุณาให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า “ผ้าไหมแพรวาทอเสร็จแล้วและ สมาชิกผู้ทออยากจะเข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายด้วยตัวเองเพคะ” เหตุการณ์ในครั้งนั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพอพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง

การไปถวายผ้าไหมแพรวา ณ พระราชวังวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ในครั้งนั้นตรงกับวันที่ 28 พฤษภาคม 2521 มีชาวผู้ไทบ้านโนนติดตาม ไปทูลเกล้าฯ ถวายผ้าไหมแพรวาประมาณ 50 คน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำซึ่งชาวผู้ไทบ้านโนนจัดการแสดงฟ้อนผู้ไทถวายหน้าพระพักตร์ 1 ชุดด้วยผู้แสดงล้วนเป็นสตรีชาวผู้ไทที่ร่วมกันทอผ้าแพรวาด้วยกันทั้งสิ้น

ก่อนที่จะกลับสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้รับพระราชทานเส้นไหมดิบอีก 40 กิโลกรัม เพื่อให้สตรีชาวผู้ไทบ้านโนนทอเป็นผ้าไหมแพรวาทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทอเสร็จสิ้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงรับซื้อผ้าไหมแพรวานั้นทั้งหมดโดยที่ทรงพระราชทานเงินให้ชิ้นละ 3,500 บาท (พ.ศ. 2521) และทรงรับเอาผ้าไหมแพรวาเข้าไว้เป็นกิจการหนึ่งของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสืบต่อกิจการเรื่อยมาจนปัจจุบัน

อีกหนึ่งเหตุการณ์ที่สะท้อนสายธารพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ใน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และยิ่งความปลาบปลื้มใจมาสู่ใจชาวผู้ไทบ้านโนนทราบปัจจุบันก็คือ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2525 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาถวายการสักการะพระอริยเวทย์ (เขียน จิตฺติโล) ซึ่งเป็นพระมหาเถระเชื้อสายชาวผู้ไทบ้านโนน ณ วัดป่ารังสีปาลิวัน บ้านโนน ตำบลโนน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ในครั้งนั้นทรงฉลองพระองค์ที่โปรดฯ ให้ตัดเย็บจากผ้าแพรวาสีพื้นแดงครึ่งอย่างโบราณ ทั้งยังมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ฉายพระรูปคู่กับราษฎรชาวผู้ไทบ้านโนน โดยมีนางคำใหม่ โยคะสิงห์ นั่งอยู่แทบเบื้องพระบาท (คำใหม่ โยคะสิงห์, คำสอน สรรทอง และ เพื่อน วาระหา, สัมภาษณ์)

อนึ่ง จากการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ รับเอาผ้าไหมแพรวาเข้าไว้เป็นกิจการหนึ่งของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสืบต่อกิจการเรื่อยมาจนปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าผ้าไหมแพรวามีศักยภาพที่สามารถจัดการในเชิงเศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์มูลค่า (Value Creation Economy) ได้ ทั้งนี้เพราะการดำเนินการตามแนวคิดดังกล่าวนี้คือการนำเอาทักษะและคุณค่าวัฒนธรรมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อผลิตเป็นสินค้าและบริการที่มีความโดดเด่น (พันธุ์ศักดิ์ วิญญรัตน์, 2549) ซึ่งผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโพนถือเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มเฉพาะผลิตภัณฑ์ ชุมชนชาวผู้ไทถือว่าเป็น “ทุน” ที่มีร่วมกัน และมีการเรียนรู้และดำเนินการร่วมกันเพื่อให้ทุนนั้นเกิดเป็นมูลค่าและพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งการดำเนินงานของชุมชนชาวผู้ไทบ้านโพนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหมแพรวาก็เป็นไปตามแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน นอกจากนี้แล้วการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผ้าไหมแพรวายังสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์ที่ว่าด้วยการผลิต การจำหน่ายแจกและการบริโภค ทั้งนี้เพราะสถานการณ์การทอผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโพนในปัจจุบันแปรเปลี่ยนรูปแบบไปเป็นลักษณะของการทอเพื่อการค้าเป็นส่วนใหญ่

ภาพประกอบที่ 9 ผ้าไหมแพรวาที่ปรับปรุง
ในรูปแบบใหม่ตามรสนิยม
ของผู้คนร่วมสมัย

ภาพประกอบที่ 10 นางคำใหม่ โยคะสิงห์ ในวัย 80 ปี (12 กุมภาพันธ์ 2556) สตรีผู้มีส่วนสำคัญในการนำผ้าแพรวาขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

บทสรุป

การสืบทอดลวดลายของผ้าแพรวเบียง รวมถึงกระบวนการการอบรมสั่งสอนสตรีชาวผู้ไทผ่านผญาสุภาษิตบทที่มีความเกี่ยวข้องกับผ้าแพรวเบียง รวมถึงโครงสร้างการจัดการองค์ประกอบของลวดลายดังที่กล่าวแล้วข้างต้นล้วนเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นความศรัทธาของสตรีชาวผู้ไทต่อแพรวพรรณประเภทนี้อย่างเด่นชัด ซึ่งเหตุผลข้อนี้เป็นที่มาของคุณค่าผ้าแพรวเบียงในมโนสำนึกของสตรีชาวผู้ไทที่มีคุณค่ามากกว่าเครื่องนุ่งห่มในวิถีชีวิตธรรมดา ทว่าผ้าแพรวเบียงถือเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถบอกเล่าประวัติศาสตร์และสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไท รวมถึงสะท้อนเทคโนโลยีและภูมิปัญญาในเชิงช่างของชาวผู้ไทได้เป็นอย่างดีในขณะที่มีการปรับปรุงขนาดและสีสันทนของผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโพน ตำบลโพนอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ตามความต้องการของท้องตลาดอันมีจุดเริ่มต้นจากพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ล้วนเป็นภาพสะท้อนว่าผ้าไหมแพรวามีศักยภาพที่สามารถจัดการในเชิงเศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์มูลค่าได้ ถือเป็นตัวอย่างของการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ในบริบทปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นแนวทางหนึ่งของการทำนุบำรุงให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมยังคงทำหน้าที่ของตัวเองได้อย่างยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- แก้วตา จันทรานุสรณ์. (2546). **ภูมิปัญญาคุณค่าและหน้าที่ ในสารวัฒนธรรมปีที่ 9 ฉบับที่ 2. สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**
- ถวิล ทองสว่างรัตน์. (2530). **ประวัติชาวผู้ไทและชาวผู้ไทเมืองเรณูนคร.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศรีอนันต์.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2526). **ผู้ไท.** กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์.
- ปราณี กล้าส้ม. “เรื่องราวของผู้ไท”. **เมืองโบราณ.** 17(13) : 21-27 ; กรกฎาคม – กันยายน 2534.
- พันธุ์ศักดิ์ วิญญรัตน์. (2549). **อีสานกันดารคือสินทรัพย์.** กรุงเทพฯ : ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ.
- สุมิตร ปิติพัฒน์. (2534).
- Fraser-Lu, Sylvia. (1991). **Hand Woven Textiles or South-East Asia.** Singapore : Oxford University Press.
- Maxwell, Robyn. (1990). **Textiles of Southeast Asia Tradition. Trade and trans-formation.** Melbourne : Oxford University Press.

รายการสัมภาษณ์

- นางคำใหม่ โยคะสิงห์ (ผู้ทูลเกล้าฯ ถวายผ้าไหมแพรวาแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2520) อายุ 80 ปี, บ้านเลขที่ 55 หมู่ 2 บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์, 12 กุมภาพันธ์ 2556.
- นางคำสอน สระทอง (ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะทอผ้าพื้นเมือง ประจำปี พ.ศ. 2535) อายุ 74 ปี, บ้านเลขที่ 42 หมู่ 4 บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์, 12 กุมภาพันธ์ 2556.
- นางบัวลี จันทะมาต. อายุ 55, บ้านเซโปน (เก่า) เมืองเซโปน แขวงสหัสวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, 31 มกราคม 2556.
- นางใบสอน เลธนู อายุ 79 ปี, บ้านเลขที่ 42 หมู่ 5 บ้านคำพอก ตำบลโนนยาง อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร, 20 กุมภาพันธ์ 2556.
- นางแพง จันทะมาต อายุ 96 ปี, บ้านเมืองจัน เมืองเซโปน แขวงสหัสวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, 31 มกราคม 2556.

นางเพื่อน วาระหา อายุ ๗๘ ปี. บ้านเลขที่ 30 หมู่ 4 บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง
จังหวัดกาฬสินธุ์, 12 กุมภาพันธ์ 2556.

นางมอนแก้ว จันทสารโร อายุ 89 ปี, บ้านเลขที่ 32 หมู่ 10 บ้านคำพอก ตำบลโนนยาง
อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร, 20 กุมภาพันธ์ 2556.